

# Про трьох сестер

Божена Нємцова

Жили в одному місті чоловік і жінка, й було в них три дочки. Найстаршу звали Барушка, середульшу Доротка, а найменшу — Анушка. Старші були великі чепурухи, ото ж цілісінькі дні вони тільки те й робили, що чепурились та розважалися. А працювати за них доводилося Анушці.

Дівчина не гребувала ніякою роботою, та найдужче любила вона поратися по господарству. Хоч личко в неї й не було таке біле, а руки не такі ніжні, як у сестер, вона однаково була гарніша й миліша за них. Мати, якій годилося б любити Анушку дужче, ніж інших дочок, догоджала тільки старшим. Ото тільки побачить деь яку модну обнову, то тут-таки й купує її своїм старшим донечкам, щоб вони могли в ній похизуватися. Найбільшою радістю для несправедливої матері було бачити, як різні джигуни увиваються коло її старших дочок, а чужі дівчата дивляться на них із заздрістю. Бідної Анушки не помічав ніхто, крім слуг та кількох жебраків, яким вона завжди подавала щедрю милостиню. І якби за бідолашку не заступався батько, їй жилося б гірше, ніж тій собаці.

Якось у сусідньому місті був великий ярмарок, і батько теж туди зібрався. Перед від'їздом він запитав дочок, що їм купити. Барушка і Доротка надавали йому цілу купу замовлень: одна просить парчі, друга сукна, ця стрічок, та — перлів.

— А що тобі привезти? — запитав батько в Анушки, яка саме подавала на стіл сніданок.

— Я багато не хочу, татку. Що по дорозі зачепиться за ваш капелюх, те й привезить мені.

— Думаю, цього буде не так багато.

— Нашій попелюшці не треба нічогісінько, — озвалися сестри, — з неї й полотняної вдяганки вистачить.

— Вона ж у нас така сама дівка, як і ви, і теж любить гарно вбиратися, — відповів батько, докірливо глянувши на старших дочок.

— Та хто там стане звертати на неї увагу? — обурилася мати й виштовхала Анушку за двері.

Поїхав батько на ярмарок, накупив старшим дочкам усіляких дорогих подарунків і вже повертався додому. Їдучи повз лісок, зачепився капелюхом за горіхову гілку, згадав про Анушку, зірвав три горішки й сховав їх у кишеню. Приїхавши додому, він віддав старшим дочкам дорогі подарунки, а потім вийняв із кишені три горішки й пішов до Анушки.

— Ось, дочко, візьми. Що просила, те я і привіз.

Анушка щиро подякувала батькові за маленький подаруночок і сховала горішки за пазуху. Але надвечір, тягнучи з колодязя воду, вона занадто перехилилася через цямрину, і горішки булькнули аж на саме дно.

— Ой лишенько! Що ж це я наробила! Пропали мої горішки! — заплакала Анушка й, перегнувшись через цямрину, почала вдивлятися у воду. Та колодязь був глибокий, і горішків вона не побачила.

Раптом на цямрину вискочила зелена жабка й питає:

— Що сталося, Анушко? Чого ти плачеш та побиваєшся?

— Як же мені не плакати та не побиватися, коли в колодязь упали горішки, які мені сьогодні привіз тато?

— Не плач, я тобі їх зараз дістану.

Стрибнула жабка в колодязь і за хвилину знов випливла нагору, винісши на цямрину три горішки.

— Красно тобі дякую, добра жабко,— сказала Анушка й схопила свої горішки.

— А чи знаєш ти, що в цих горішках? — запитала жабка.

— А що в них може бути, крім ядра?

— О ні! В кожному з них заховано ошатне вбрання, пошите саме на тебе; коли тобі захочеться гарно вбратись, ти розколи один горішок — і матимеш усе, що заманеться,— сказала жабка й стрибнула у воду.

"Вона, видно, думає, що я зовсім наївна й можу повірити в цю баєчку. Де ж це бачено, щоб у такому маленькому горішку та вмістилася ціла сукня? Але я все одно залишу їх у себе й не розколю жодного".

Анушка знову заховала горішки за пазуху, взяла відра й почала поратися по господарству. А ввечері, лягаючи спати, загорнула горішки в полотно і сховала у скриню.

Настала неділя, сестри вичепурилися в нові сукні, мов дві пави, й пішли до костюлу. Мати з батьком і всі слуги також подалися туди. Тільки Анушка лишилася вдома — обід готувати та хату стерегти. Поралася вона, поралась, а тоді сіла на скриню й заплакала.

— І чому мені ніколи не дозволяють піти до костюлу? — бідкалася дівчина.— Але хіба можна йти туди в таких старих спідницях! Мене б люди засміяли. Якби ж то жабчина обіцянка справдилась! Ну та хай буде, що буде, а я таки розколю хоч один із своїх горішків.

Анушка витерла грубим полотняним фартухом сльози, дістала із скрині горіха і вдарила по ньому ножичком. А горіх трісь — і розколовся.

— Ой леле! А воно й правда! — вигукнула Анушка, коли в шкаралупі горішка щось забищало.

Сівши на скриню, дівчина обережно вийняла із шкаралупи рожеву, гаптовану сріблом, сукню, срібний пояс, білий і тонкий, мов павутина, серпанок, перлові оздоби й розшиті сріблом білі черевички. "Лелечко! Невже це все справді для мене? Як же я його вдягну?.. Та якось воно буде. Обід вариться, наші не повернуться ще й за дві години, тож я хутенько одягнуся і зазирну до костюлу",— вирішила Анушка. Вона швидко підвелася, чистенько вмила й почала одягатися. Все сиділо на ній наче вилите. Нарешті дівчина заплела в волосся нитку перлів, накинула на голову серпанок

і, шелестячи шовками, пішла вулицею.

У костьолі люди розступалися перед нею, пропускаючи її вперед, бо кожен думав, що це якась шляхетна князівна. Так уже вийшло, що Анушка сіла якраз навпроти своїх сестер. Як тільки вона увійшла, сестри забули про все на світі й дивилися тільки на перла та на гарну сукню незнайомої князівни. Де їм було здогадатися, що це їхня сестра Анушка! Та в костьолі була іще одна людина, якій Анушка впала в око. Молодий князь, котрому належали ці землі, саме їхав через місто, зайшов до костьолу й побачив Анушку. І хоч він не міг крізь серпанок добре розгледіти її обличчя, все ж таки із зросту і всієї постави здогадався, що вона, мабуть, гарна. Запитав одного, запитав другого, але ніхто нічого про дівчину не знав. Тоді він став чекати, коли вона піде з костьолу. Та Анушка раптом заквапилася додому, і, поки князь зміг протиснутися за нею, її вже й слід прохолов.

Дома вона хутенько роздяглася, склала сукню в горішок, зачинила скриню й побігла на кухню, боячись, що вогонь погас, а обід не зварився. Та вогонь весело потріскував, і обід удався на славу.

— Ну й гарно ж усе вийшло! — раділа Анушка.

Коли батьки й сестри повернулися додому, Анушка, вимащена сажею, вибігла їм назустріч.

— От якби ти сьогодні була пішла до костьолу, то побачила б, яка там була гарна панна! — знущалися з Анушки сестри.

— А я її теж бачила.

— Де ж ти її бачила?

— Я сиділа на нашій груші, коли вона проходила мимо.

Злі сестри, не довго думаючи, наказали наймитові зрубати грушу. Цілий тиждень у домі тільки й мови було, що про прекрасну панну та про молодого князя, який за нею поспішав і скрізь її шукав.

Наступної неділі всі знов пішли до костьолу. Анушка знов хутенько впорала всю хатню роботу, вмилася й пішла переодягатися. Розколовши другий горішок, вона вийняла з нього прозору, мов хмарка, розшиту перлами й самоцвітами, сукню, діамантові оздоби, білий серпанок і білі черевички.

"Якщо сестри впізнають мене у цій сукні, то вб'ють без жалю. Але мені так хочеться подивитися на того князя, бо, відколи живу, такого красеня я ще не бачила", — подумала вона і заквапилася до костьолу.

А люди вже стояли й чекали, чи не з'явиться знов незнайома панна, і, тільки-но її загледіли, кожен шанобливо їй уклонився й пропустив уперед. Анушка глянула праворуч, де стояв молодий князь, але швидко відвернулась і зашарілася, бо очі її зустрілися з вогнистим поглядом юнака. Серце в неї гучно забилося, всю її охопив великий страх, і вона вже картала себе за те, що не лишилася вдома.

Як тільки закінчилася відправа, вона швидко підвелася, прослизнула крізь натовп, наче рибка, і подалася додому. Князь кинувся слідом за нею, але знов не наздогнав.

— Ну що, сьогодні ти теж бачила князівну? — запитали сестри, повернувшись із

костюлу.

— Звичайно, бачила. Я сиділа на воротах,— відповіла Анушка.

Сестри негайно наказали зняти ворота з завіс. І знов цілий тиждень у домі було тільки й мови, що про князя та незнайому князівну.

Анушка з нетерпінням чекала наступної неділі й іноді теж згадувала про прекрасного князя.

Третьої неділі всі зібралися до костюлу раніше, ніж звичайно. Тільки-но вони вийшли за ворота, Анушка хутенько попоралася по господарству й побігла переодягатися. В третьому горішку була сукня перлова, розшита золотом, а ще оторочений золотом серпанок, оздоби з рубіну й гаптовані золотом черевички. Цього разу їй довго не вдавалося гарно заплести косу, та зрештою вона таки виклала її і коштовними самоцвітами оздобила. Потім накинула на голову серпанок і швидко, як сарна, помчала до храму.

А князь давно вже позирав на двері, чи скоро в них з'явиться князівна.

"Цього разу вона від мене не втече,— вирішив він.— Я повинен її побачити, повинен довідатись, хто вона".

Він задумав одну хитрість — звелів своїм слугам поставити недалеко від костюлу два вози ялинового гілля і, як тільки князівна увійде до костюлу, захаращити ним дорогу. Князь думав, що поки князівна вибереться з того гілля, він її наздожене.

Анушка увійшла до костюлу, вклонилася на обидва боки, почала ревно молитися. Вона помолилася за всіх — за доброго батька й лиху матір, за злих сестер і за молодого князя, який так закохано на неї дивився, потім підвелася, кутиком очей зиркнула на князя й заквапилася додому. Дівчина вийшла з костюлу й раптом бачить — уся дорога захаращена ялиновим гіллям. Ну й що з того? Вона з дитинства звикла долати ще й не такі перепони. Анушка хутенько підбрала поділ перлової сукні і вмить перемайнула через гілки. Та один черевичок усе ж таки зіскочив з ноги й застряг у глищі.

Князь протиснувся крізь юрму. Побачив розшитий золотом маленький черевичок, підняв його й, сумно оглянувши з усіх боків, заховав.

Раптом до нього нишком підходить стара жебрачка й шепоче:

— Ласкавий князю, ця панна — дочка господаря, що живе он у тому домі, я її знаю.— І показала на будиночок Анушиного батька.

Не встиг князь озирнутись, як жебрачка зникла.

"Ця стара, мабуть, має мене за дурня! Хоч цілком можливо, що панна сховалася там і що її там знають",— подумав він і попрямував до будиночка.

А в цей час Анушка уклала сукню в шкаралупу горішка, і сльози одна за одною котилися по її щоках.

"Тато добре каже: кожен повинен знати своє місце! Ох, навіщо тільки я розколола ці горішки й спокусилася на ці коштовності? Що мені з них? Тепер уже ніщо в світі не буде мене тішити. Ох, жабко, що ти зі мною зробила! А тут іще й черевичок загубився. Цікаво, що з ним робитиме цей вродливий князь? Ох, боже, боже, навіщо я про нього думаю?" — Зітхаючи і плачучи, бідолашна дівчина роздяглася й пішла на кухню.

Тим часом із косяолу повернулися сестри, та Анушка ні про що їх не розпитує й не відповідає на їхні запитання.

Тільки-но всі зібралися обідати, як на подвір'я в'їжджає розкішна карета, запряжена четвериком, а в ній сам князь сидить. Батько кинувся йому назустріч, але поки добіг до дверей, князь уже сам відчинив їх.

— Це правда, що у вас є дочка? — питає він, привітавшись.

— Правда, милостивий князю! — відповідає жінка й моргає чоловікові, щоб мовчав.

— Коли я сьогодні виходив із косяолу, то знайшов черевичок. Я вирішив, що та, на чию ногу він прийдеться, стане моєю дружиною. Де ваша дочка?

— Даруйте, ласкавий пане! Вона у нас дуже сором'язлива, і навряд чи стане при вас називати черевичок. Дайте його мені, я віднесу до неї в кімнату,— хитро запропонувала мати.

Князь віддав черевичок, думаючи, що нарешті знайшов прекрасну незнайомку.

А мати взяла черевичок і побігла до кімнати, де старші дочки чекали з нетерпінням, коли їх покличуть.

— Ну, любі мої,— мовила вона,— бути одній із вас княгинею.— І розповіла їм про все, тримаючи над головою черевичок.

Барушка схопила черевичок, щоб поміряти його першою, та нога її не лізла — заважала п'ята.

— Нічого не вдієш, якщо хочеш бути княгинею, треба відрізати шматок п'яти! — порадила мати.

— Я згодна! — не вагаючись ні секунди, відповіла Барушка.

Мати відтяла їй шматок п'яти, й вона взула черевичок. Потім причепурилась і вийшла до князя. Бачить князь, черевичок на нозі. Що тут скажеш! Хоч йому й здається, що дівчина і нижча на зріст, і не така гарна, як незнайомка. Батьки з радістю благословили їх, князь сів з нареченою та її матір'ю в карету і поїхав.

Але в нього був маленький песик, якого він усюди брав із собою. Тільки-но вони від'їхали від будинку, як песик почав гавкати:

— Гав, гав, гав, наш князь безп'яту дружину додому везе!

— Що ти кажеш, песику? — питає князь.

— Гав, гав, гав, наш князь безп'яту дружину додому везе! — вдруге прогавкав песик.

Почувши це, князь обернувся до Барушки й звелів їй зняти черевичок. Наречена зблідла, проте виконала князів наказ і показала йому перев'язану п'яту.

— Ах ти ж, брехухо! Ти хотіла мене ошукати? Ану геть з моїх очей! А ти,— звернувся він до її матері,— кажи негайно, де панна, якій належить цей черевичок. Я чув, що вона ховається у твоєму домі.

— Даруйте, ласкавий князю! — заторохтіла хитра мати.— Та панна не захотіла йти до вас і послала замість себе сестру. Ця в нас сором'язлива, а та ще сором'язливіша. Та коли ви велите, я все виконаю.

Вона взяла черевичок і заквапилася до Доротки, сподіваючись, що вдруге їй таки

вдасться князя перехитрити. Але в Доротки не влезив у черевичок палець.

— Велике діло палець! Відріжемо його та й край,— сказала мати.

— Я згодна, ріжте, аби тільки мені княгинєю стати,— мовила Доротка.

Відрізали Доротці палець, назули черевичок, і мати повела її до князя.

Хоч Доротка була такого ж зросту, як незнайома панна, і обличчям гарніша за Барушку, проте князеві все одно не сподобалась. Але, вірний своєму слову, він посадив її в карету й повіз додому.

Тільки-но карета виїхала з двору, як песик знову гавкає:

— Гав, гав, гав, наш князь безпалу дружину додому везе!

— Що, що? — здивувався князь і підкликав песика до себе.

— Гав, гав, гав, наш князь безпалу дружину додому везе,— повторив песик.

Князь обернувся до Доротки, звелів і їй зняти черевичок. Дивиться, а на нозі в неї й справді бракує пальця.

— То ви знов хотіли мене ошукати? — вигукнув він.— Терпець мій урвався, і кари вам тепер не минути. Кажіть, кого ви від мене ховаєте?

— Ох, ласкавий князю, крім кількох найминок, у нас немає більше нікого.

— А де вони? Приведіть їх сюди.

Тремтячи зі страху, чоловік побіг кликати найминок. Він був би радий і Анушку привести, та боявся дружини.

Побачив князь щокатих, крижастих дівчат і похитав головою,— мовляв, ні, жодна з них не схожа.

— А більше жінок у домі немає? — запитав він нарешті, розсердившись, що жебращка його обдурила.

— Є в нас іще одна дочка, ласкавий князю,— нерішуче озвався батько,— але вона така несмілива, що навіть до людей не виходить.

— А де вона? Приведіть її до мене.

— Та, мабуть, кудись заховалася. Зараз я її приведу.

Сестри почервоніли з люті, як півонії, а мати сказала хриплим голосом:

— Наш батько зовсім розум стеряв. Хіба ж можна таку замазуру й недотепу князеві показувати? Мені навіть соромно признатися, що вона моя дочка.

Анушки не було ні в кухні, ні надворі, вона сиділа на горищі на своїй скрині й гірко плакала. А чому — й сама не знала! Коли князь приїхав і посадив Барушку в карету, її це мов ножем у серце шпигнуло. Неспроможна далі витримувати такої муки, вона втекла на горище й заридала. З великою радістю втекла б вона з дому, але не знала куди. Раптом чує, хтось лізе по драбині. Це був батько.

— Анушко, мерщій спускайся вниз, тебе хоче бачити князь.

— Кажете, мене хоче бачити князь? А хіба він не поїхав з Барушкою?

— Та ні. Він звідкись узяв, що в нашому домі ховається та панна, яку бачив у костьолі. Мати з дурної голови почала йому одну за одною підсовувати твоїх сестер, але він це швидко розкусив, лютує тепер і хоче побачити всіх жінок, які тільки є в нашому домі. Ходи, не соромся.

— Тоді зачекайте мене внизу, тату, я трохи причепурюся.

Батько зліз, і Анушка почала вбиратися у перлову сукню, розшиту золотом. Серце в неї гучно калатало, на гарненькому личку відбивалися водночас і страх, і надія.

"Що він мені скаже? Чи не звелить покарати за те, що я, бідна, убралася в таку сукню і його обдурила?" — думала вона, злазячи з горища.

— Лелечко! — вигукнув батько.— Де ти взяла цю сукню, Анушко?

— Ходім, я вам про все розкажу,— мовила дівчина.

Вона накинула на голову серпанок і пішла слідом за батьком у двір, де на неї вже з нетерпінням чекав князь.

— Як сюди потрапила ця гарна панна? — разом вигукнули сестри.

А князь підбіг до Анушки й питає:

— Чому ти ховаєш від мене своє чарівне личко, чому втікаєш від мене? Не бійся, я не скривджу тебе, бо я мрію про тебе, як мріє про сонячне світло той подорожній, що заблукав у темряві.

— Ох, ласкавий князю! Не говоріть так зі мною, ви помиляєтесь. Ось мій батько, і я — тільки вбога дівчина,— сказала Анушка, відкинувши серпанок з невинного ніжного личка і глянувши на князя карими оченятами, погляд яких пронизав його серце, мов стріла.

— Я не вірю твоїм словам. Убога дівчина не може носити такі дорогі шати.

— Те, що вона наша дочка,— щира правда,— перебила князя мати, в якої все аж кипіло від злості, що ненависна їй Анушка може стати княгинею.— Але де вона взяла цю сукню, я не знаю. Ану кажи, нечупаро, хто дав тобі цю сукню?

— Даруйте, князю! Батько привіз мені з ярмарку три горішки, а в них були ці сукні. Я надягла їх до костюлу, сподіваючись, що мене ніхто в них не впізнає. Я не знала, що все так складеться.

— Не бійся, кохана, тобі ніщо не загрожує. Ось тобі моя рука, якщо я тобі подобаюся, то ходи зі мною!

Почувши ці слова, Анушка зашарілася, і сльози закапали з її очей. Але коли князь подав їй руку, вона з радістю простягла йому свою.

Побачивши, що Анушка стала княгинею, сестри здійняли крик і кинулися їй на шию, вдаючи, ніби не хочуть із нею розставатися; насправді ж вони ревли зі злості. Тільки батько з радістю попрощався з нею і щиро побажав їй щастя.

А коли Анушка сідала в карету, прибіг песик, почав до неї лащитись і гавкати:

— Гав, гав, гав, наш князь везе додому дружину-красуню!

— Це створіння виявилося мудрішим за мене,— засміявся князь і ніжно погладив песика. Потім сів поруч з Анушкою, кучер цьвохнув батогом коней, і вони щодуху помчали до палацу.

Коли карета з Анушкою і князем зникла з очей, обидві дочки й мати люто накинулись на сердешного батька.

— Гарно зробив, нічого не скажеш! — верещала дружина, взявшись руками в боки.— Мені докоряв, що я двох старших розбестила, а сам хіба кращий! Купувати такі

дорогі сукні цій брудній нечупарі-попелюшці, яка завдавала нам стільки сорому, і забути про тих, ким усі милуються, про кого ніхто й словечка лихого не скаже. Який ти після цього батько!

— Заспокойся, коли не знаєш, як усе сталося,— вгамовував її чоловік.— Звідки я міг знати, що в тих горішках заховані сукні? Доля послала їх Анушці за її доброту і щирість. Ви знущалися з неї, як тільки хотіли, а вона все мовчки терпіла. Зате тепер їй усміхнулося щастя!

— Так, так, заступайся за неї, чого доброго, ще діждешся, що князь привезе її назад. Бо яка з неї княгиня? Але тепер ти мусиш Барушці й Доротці дістати точнісінько такі сукні, якщо знаєш, на якому кущі ростуть ці чарівні горішки.

— Ох, Боже, чого ви від мене хочете? Я ж вам уже сказав, що...

— Не відкручуйся,— перебила його стара,— ми не такі дурні, щоб ти міг водити нас за носа. Якщо не принесеш нам сукні, то можеш іти до своєї пестунки, а до нас більше не вертайся.

Щоб не слухати далі цієї лайки, сердешний чоловік волів піти з дому. Він вирішив принести горішків дочкам із куща, за який недавно був зачепився капелюхом. Поїхав він до лісу, відшукав той кущ і зірвав із нього три горішки. "Віддам я їх дочкам, а сам подамся до Анушки".

Побачивши батька, злі дочки вибігли йому назустріч, гадаючи, що він приніс їм обіцяні сукні. Вихопили вони горішки в нього з рук і розкололи їх. Але що це? З кожного горішка виповзла довга змія і задушила сестер. Ніхто не зронив за ними й сльозинки!

А князь палко любив свою Анушку й до самої смерті не каявся, що взяв її за дружину.